

GLOBALIZÁCIÓ A GAZDASÁGBAN: MAGYARORSZÁG POZÍCIÓJA A GLOBÁLIS ÉRTÉKLÁNCOKBAN

ECONOMIC GLOBALIZATION: HUNGARY'S POSITION IN GLOBAL VALUE CHAINS

Győrffy Dóra

DSc, egyetemi tanár, Budapesti Corvinus Egyetem Közgazdasági Intézet, Budapest
dora.gyorffy@uni-corvinus.hu

ÖSSZEFOGLALÁS

A tanulmány áttekinti Magyarország integrálódását a globális termelési hálózatokba a rendszerváltás óta. Megállapítja, hogy az 1990-es években még sikeres stratégia a 2000-es évek elejére kifulladt, és új modellre volt szükség. A 2010 utáni időszakban a feldolgozóipari beruházások erőltetése azonban fokozta a közepes jövedelem csapdájának problémáját, mivel ezek a beruházások elsősorban az értéklánc gyártási fázisára koncentrálnak, ahol a legkisebb hozzáadott érték elérésére van lehetőség. Ennek szélsőséges példája az akkumulátorgyártás erőltetése. A tudásgazdaság elősegítése alternatív modellt kínál, ám az üzleti és a politika szférában a költségvezérelt növekedési modell kedvezményezettjei nem érdekeltek ebben az átállásban.

ABSTRACT

The article reviews Hungary's integration into global production networks since the regime change. It argues that the strategy, which was successful in the 1990s hit its limitations by the early 2000s and a new model was needed. However, in the post-2010 period, the push for investment in manufacturing has reinforced the problem of the middle-income trap, as investments are mainly concentrated in the production phase of the value chain, where there is the least added value. An extreme example of this is the concentration on electric car battery production heavily subsidized by the government. Promoting the knowledge economy would offer an alternative model, but the beneficiaries of the cost-driven growth model in the business and political spheres are not interested in this transition.

Kulcsszavak: akkumulátorgyártás, globális értékláncok, közepes jövedelem csapdája, magyar gazdaság

Keywords: EV battery manufacturing, global value chains, middle income trap, Hungarian economy

A gazdasági globalizáció hagyományosan az áruk, a szolgáltatások, a tőke és a munkaerő szabad áramlását jelenti. A jelenség egyáltalán nem új, első nagy korszakát a 19. századra teszik, amikor a technológiai forradalom drasztikusan csökkentette a közlekedés és információáramlás költségeit. A 20. század második felétől a globalizációs folyamatok újdonságát a globális értékláncok kiépülése adta, ami azt jelenti, hogy a különféle termékek fejlesztése, gyártása, értékesítése földrajzilag szétterült, és sok országot átfogó termelési láncok alakultak ki. Mivel a különféle tevékenységek hozzáadott értéke eltér, egy ország fejlettségét erőteljesen meghatározza, hogy milyen pozíciót foglal el az értékláncokban.

Tanulmányomban azt mutatom be, hogyan integrálódott Magyarország ezekben a hálózatokba a rendszerváltás óta. Amellett érvelek, hogy az eltelt harminc évben korlátozott előrelépés történt csupán, és a nemrégiben meghirdetett gazdaságstratégia, ami célként tűzte ki az akkumulátorgyártásra való specializációt, a korábbi pozícióhoz képest is komoly visszalépést jelent. Ezek a fejlemények azt eredményezik, hogy Magyarország megreked a közepes jövedelem csapdájában, ami ebben az esetben az alacsony költségekre alapozott versenyképesség és az alacsony hozzáadott értékű termelésre való koncentráció következménye.

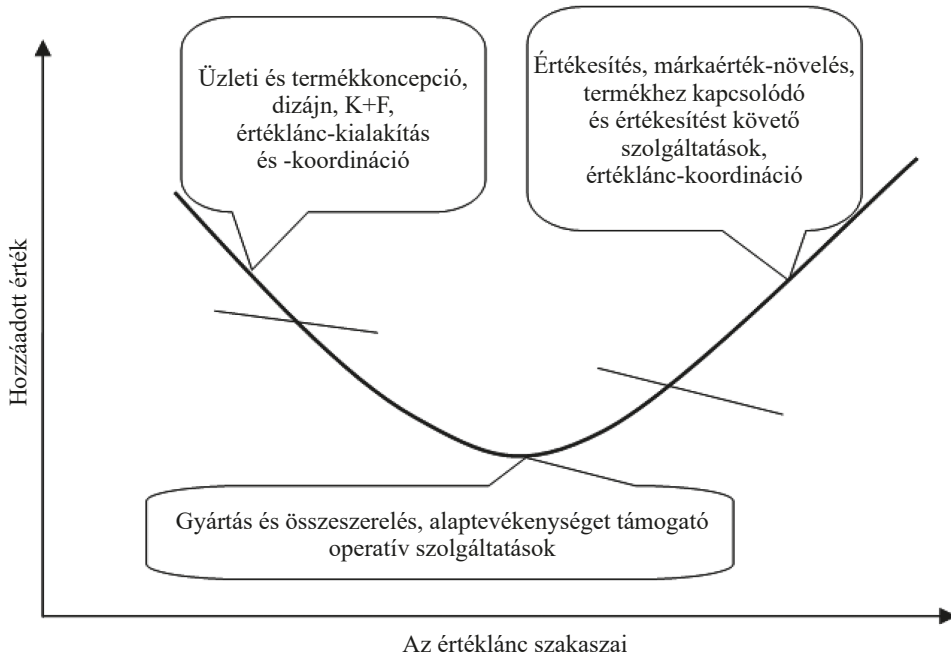
A tanulmányban először bemutatom a globális értékláncok elemzéséhez alkalmazott ún. mosolygörbe fogalmát. Ezután az elmúlt három évtized magyarországi tapasztalatait vizsgálom: bemutatom a külföldi működőtőkére alapozott privatizációt a rendszerváltás idején, a stratégia korlátait és a közepes jövedelem csapdájának jelenségét a globális pénzügyi válságot követően. Ezt követően térek rá a feldolgozóipari beruházásokra történő koncentráció elemzésére a 2010-es években, aminek tetőzése a „Magyarország akkumulátor-nagyhatalom” gondolat. Zárásként a tudásgazdaság fejlesztésének jelentőségére mutatok rá, mely az energiaigényes iparágakra való koncentráció helyett alternatív stratégiát jelent(hetne) Magyarországra számára.

MOSOLYGÖRBE: HOZZÁADOTT ÉRTÉK AZ ÉRTÉKLÁNC KÜLÖNBÖZŐ FÁZISAIBAN

Az értéklánc különböző szakaszaiban különbözik a hozzáadott érték nagysága. Ezeket az eltéréseket fejezi ki az ún. mosolygörbe. Ez utóbbi fő üzenete, hogy az értékteremtés elsősorban a görbe két szélén történik – a tervezés, a kutatás-fejlesztés, az értékláncépítés, illetve az értékesítés és a márkavédelem-növelés szakaszaiban. A legkisebb hozzáadott érték a mosolygörbe közepén a gyártási fázisban keletkezik (Szalavetz, 2015, 91.). Ez egyben azt is jelenti, hogy az értékteremtés során nem lehet szigorúan elválasztani egymástól az ipart és a szolgáltatásokat – de amennyiben ezeket mégis külön kezeljük, akkor a szolgáltatásokban található a magasabb hozzáadott érték. A feltörekvő országok számára mindebből az következik, hogy a fejlettségi szint növeléséhez törekedniük kell a magasabb hoz-

záadott értékű tevékenységek kiépítésére, míg el kell kerülniük azt, hogy megadjanak az értéklánc alján, a gyártási fázisban.

A következőkben azt mutatom be, hogy ez a célkitűzés mennyiben volt sikeres Magyarországon.

1. ábra. A mosolygó görbe (Szalavetz, 2015, 92.)

A KÜLFÖLDI MŰKÖDŐ TŐKE SZEREPE A MAGYAR GAZDASÁGBAN

A Kádár-rendszerből örökölt külföldi eladósodottság és a gazdaság modernizációs kényszerei együttesen kényszerítették ki azt, hogy a posztkommunista országok közül Magyarország Észtország mellett elsőként fordult a külföldi működő tőke (FDI) bevonása felé. A privatizáció már az 1990-es években érintette a legfontosabb szolgáltatásokat is, mint az energetikai, a telekommunikációs és a bankszektor. Az FDI-alapú modernizáció stratégiáját a nemzeti kapitalizmus kudarcai Csehországtól Romániáig utólag is igazolták (Csaba, 2006, 145.). Az Európai Unióhoz való csatlakozás folyamata szintén ezt a modellt támogatta minden tagjelölt országban – a csatlakozási tárgyalások során a privatizáció és az FDI-beáramlás elősegítése az értékelés fontos szempontjai voltak (Medve-Bálint, 2014, 42.).

Ennek megfelelően az 1990-es években Magyarország a működőtőke-beáramlás élvonala volt Csehország és Lengyelország mellett (Csaba, 2006, 103.). Az FDI vonzásában kulcsszerepet játszott a Nyugat-Európa-hoz való földrajzi közelség, az EU-integráció perspektívája, az olcsó, jól képzett munkaerő, és fontosak voltak a befektetési ösztönzők is. Magyarország előnye a 2000-es évek elejére olvadt el, amikor a privatizáció nagyjából véget ért, miközben más régiós országok is megindították az FDI-orientált gazdaságfejlesztést. Az utóbbi révén csökkenthető volt az örökölt külföldi adósság állománya, és versenyképes exportszektor alakult ki. Ebben a folyamatban vezető szerepet játszott a járműipar folyamatos bővülése (Medve-Bálint, 2014, 36.).

A globális értékláncokba való integrációt követően kulcskérdéssé vált az, hogy sikerül-e feljebb lépni az értékláncok hierarchiájában. Szalavetz Andrea (2015, 121–122.) interjúalapú kutatásai alapján ez a folyamat részben megtörtént, ahogy a helyben ellátott funkciók komplexitása és tudásigényessége a termelés bővülésével folyamatosan növekszik. A feljebb lépés tényét megerősíti Marcel P. Timmer és szerzőtársai (2019) tanulmánya is, amely nemzetközi összehasonlításban vizsgálja az egyes országok globális értékláncokban elfoglalt pozícióját. Magyarország kapcsán arra az eredményre jutnak, hogy látható jelei vannak annak, hogy a gyártástól sikerült elmozdulni a marketingtevékenységek irányába, ám Csehországgal ellentétben nem sikerült a kutatás-fejlesztési fázisba átlépni.

AZ FDI-ALAPÚ FEJLESZTÉS KORLÁTAI ÉS A KÖZEPES JÖVEDELEM CSAPDÁJA

Az FDI-ra alapozott gazdasági felzárkózás korlátai már a 2000-es évek első évtizedében érzékelhetőek voltak Magyarországon, majd a 2008-ban kitört globális pénzügyi válság még nyilvánvalóbbá tette ezeket. A leglátványosabb probléma az ún. duális gazdaság kialakulása: míg a fejlett technológia az FDI-dominálta szektorokhoz kötődik, a hazai gazdaság jóval kevésbé termelékeny (Farkas, 2017, 155.). A további korlátok között említhetőek a következők: az FDI-áramlások globális visszaesése a pénzügyi válságot követően; az Ipar 4.0 (Industry 4.0, The Fourth Industrial Revolution, 4IR) újításai, azaz a robotok, a mesterséges intelligencia és a digitalizáció térnyerése, ami csökkenti az olcsó munkaerőre alapozott FDI-áramlást; a növekvő munkaerőhiány a kelet-közép-európai régió demográfiai hanyatlása következtében; illetve a képzett munkaerő hiánya az oktatásba való befektetések elmaradása miatt (Györffy, 2021, 53.).

A rendszerváltás idején választott gazdaságstratégia megújításának szükségességét jelzi a közepes jövedelem csapdájaként leírt probléma is. A fogalom arra a jelenségre mutat rá, hogy a közepesen fejlett országok közül csupán nagyon kevés válik fejletté. A probléma abból ered, hogy a fejlődéssel a bérek emelkednek, azaz az olcsósággal egyre nehezebben képesek versenyezni, ám eközben az in-

novációs képességük korlátozott, ami a fejlett országokkal való versenyt nehezíti. A csapdának két megjelenési formája van: az olcsó munkaerőre épülő exportorientált növekedés erőltetése a bérelőny elvesztése után is, illetve az elszigetelt ugrás a tudásgazdaság felé a gyenge egyetemek, a csekély emberi tőke, a jogállamisági problémák mellett a költségvetési források elpazarlásával (Győrffy, 2021, 53.).

A közepes jövedelem csapdájából való kilépést a költségalapú versenyképességről a minőségalapú versenyképességre való átállás biztosíthatja. Győrffy Dóra összegzésében ez azt jelenti, hogy az alacsony bérek és adók, illetve a magas állami támogatások kombinációja helyett érdemesebb az oktatásba és az innovációba fektetni, amelyek kedvező üzleti környezet esetén a vállalkozásokat képesé teszik magas termelékenységre és minőségi termékek előállítására. Az utóbbi modell jóval nagyobb hatékonyságot és egyben magasabb életminőséget eredményez, mint a költségalapú versenyképességre való törekvés (Győrffy, 2021, 54.).

A következőkben azt mutatom be, hogyan alakult a magyarországi FDI-stratégia 2010 után, és ez mennyiben járul hozzá a közepes jövedelem csapdájából való kilábaláshoz.

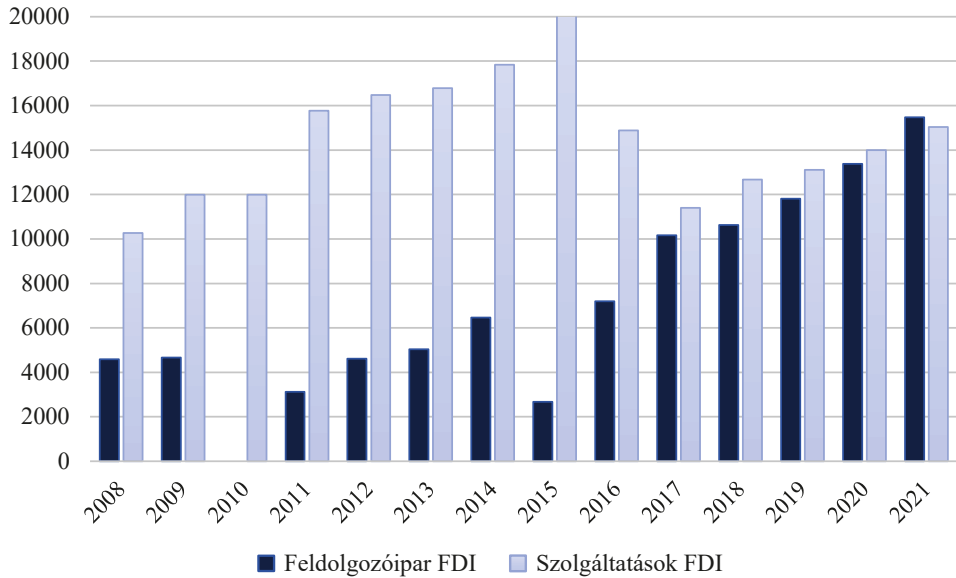
FDI-STRATÉGIA MAGYARORSZÁGON 2010 UTÁN

A magyar kormányzat 2010 után határozott irányváltást hajtott végre az FDI-orientált stratégiában. Ennek lényege, hogy a feldolgozóipari FDI-t támogatták, míg a szolgáltató szektorokban a belső piac hazai cégek általi visszaszerzését ösztönözték. Ennek a stratégiának a jegyében számos, szabályozási változások révén meggyengített külföldi közszolgáltató céget, illetve bankot államosítottak, míg az exportra termelő, feldolgozóipari multinacionális cégekkel a kormányzat kiegyezett, és stratégiai megállapodást kötött (Voszka, 2013, 1309.).

A feldolgozóiparban tevékenykedő multinacionális cégek jelentős állami támogatásokban részesültek, különösen a járműiparban. Történt ez annak ellenére, hogy 2015 óta munkaerőhiány van a magyar gazdaságban. Az állami támogatások mellett szintén fontos támogatást jelent az alacsony, 9%-os társasági adó, ami adókedvezményekkel jelentősen tovább csökkenthető. Az alacsony béreket a forint folyamatos leértékelődése biztosítja: 2021-ben csak Bulgáriában és Romániában volt alacsonyabb a bérköltség, mint Magyarországon – a 29 eurós EU-átlaghoz képest éppen csak elérte a 10 eurót (URL1). Mindezen felül a támogatott FDI-befektetések kiemelt beruházásként való kezelése jelentősen felgyorsítja az engedélyeztetési folyamatokat, és biztosítja, hogy sem környezetvédelmi aggályok, sem a munkavállalói érdekek figyelembevétele ne nehezítse a beruházók helyzetét.

A feldolgozóipari FDI ösztönzése a számok alapján rendkívül sikeres. A 2. ábrán látható, hogy míg a szolgáltatószektorokban az FDI állománya csökkent,

a feldolgozóiparban stabil növekedés látható. Olyannyira, hogy a korábban nagyságrendekkel kisebb feldolgozóipari állomány 2021-re nagyobb lett, mint a szolgáltatászektorok FDI-állománya.

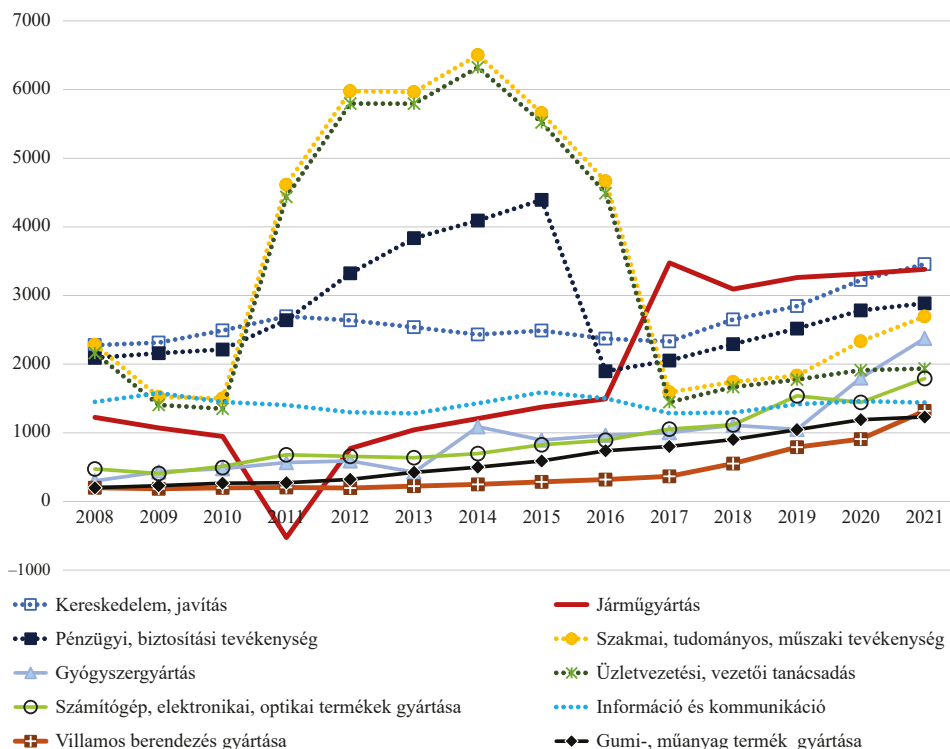
2. ábra. Külföldi működőtőke-állomány Magyarországon a feldolgozóiparban és a szolgáltatásokban, 2008–2021 (milliárd forint)

Magyar Nemzeti Bank (MNB) IFDI (incoming foreign direct investment, beérkező külföldi működő tőke befektetése) összesen TEOÁR¹ 2008 (Magyar Nemzeti Bank, 2022)

A 3. ábra a legfontosabb gazdasági szektorokban tekinti át az FDI állományának alakulását. Jól látható, hogy míg 2008-ban még öt szolgáltatászektorban is nagyobb volt az FDI-állomány, mint a járműgyártásban, 2021-re a kereskedelem és javítás szektor éppen csak megelőzte a járműgyártást, ami a legfontosabb FDI-ágazattá vált. A 3. ábra másik fontos tanulsága a járműiparhoz kötődő gumiipar és villamos berendezés gyártás feljutása, amelyek külön-külön is megközelítették az információ és kommunikáció, illetve a számítógépgyártás szektorokat. A Magyar Nemzeti Bank (2022) adatai 2021-ig állnak rendelkezésre, ám a járműipar jelentősége a magyar gazdaságban várhatóan tovább erősödik: 2022-ben a 6,5 milliárd euró FDI 43%-a az akkumulátorgyártásba, míg 30%-a az autóiparba került (Magyarország körmánya, 2022). Mindebben még nincs is benne a kínai CATL (Contemporary Amperex Technology Co. Ltd.) 2022. augusztusban be-

¹ TEOÁR: Tevékenységek Egységes Ágazati Osztályozási Rendszere Magyarországon a Központi Statisztikai Hivatalnál használatos kódrendszer.

jelentett 3000 milliárd forint költségű, 100 GWh kapacitású akkumulátorgyára. A beruházás illeszkedik abba a kormányzati stratégiába, amely Magyarországot akkumulátor-nagyhatalommá kívánja tenni (Orbán, 2022). A következőkben azt vizsgálom, hogy ez mennyiben segíti a közepes jövedelem csapdájából való kilépést.

3. ábra. A közvetlentőke-befektetés állományának alakulása Magyarországon a 2021-ben legjelentősebb szektorokban, 2008–2021 (milliárd forint)

Megjegyzés: A szolgáltatászektorok pontozott, a feldolgozóipar folytonos vonallal vannak jelölve. MNB IFDI összesen TEOÁR 2008 (Magyar Nemzeti Bank, 2022)

MAGYARORSZÁG MINT AKKUMULÁTOR-NAGYHATALOM?

Magyarország a hatalmas beruházásoknak köszönhetően hamarosan a világ harmadik legnagyobb akkumulátorgyártója és az ötödik legnagyobb exportőre lesz – hangzott el 2022-ben Tuszványoson (Orbán, 2022).

Mi vonzza ezeket a beruházásokat? Szerző (Györffy, 2023) áttekintése alapján az akkumulátor iparágban nincs hazai innováció, az idetelepülő cégek elsősorban

gyártási telephelyet keresnek. Magyarország fő vonzerejének az olcsó energia, olcsó munkaerő és az alacsony adók számítanak. A felsorolt tényezők mellett azonban nem lehet elfeledkezni az állami támogatás mértékéről sem. Tamásné Szabó Zsuzsanna és D. Kovács Ildikó (2022) összegzése szerint 2021-ig 2800 Mrd forintnyi akkumulátorberuházás 308 Mrd állami támogatást kapott, ami 11%-os támogatási arány. Ennek alapján a CATL 3000 milliárdos tervezett beruházásának 320 milliárdos támogatása nem is kirívó (Szabó, 2023). A nagyságrend érzékeltetésére érdemes ezt a számot összevetni a németországi 0,64%-os támogatási aránnyal, aminek jelentős része egy helyi innovációs és technológiai centrumra megy (Éltető, 2023). A támogatás mértéke jól illusztrálja a magyar akkumulátorstratégia megállapítását, miszerint a magyarországi akkumulátor-értéklánc első számú erőssége az „[e]lőremutató, politikai kötelezettség-vállalásokba foglalt kormányzati támogatás” (ITM, 2022, 19.).

A kormányzati elköteleződésen túl az akkumulátorgyártáshoz szükséges tényezők közül jóformán semmi nem áll elégséges mértékben rendelkezésre Magyarországon, azaz, ez a tevékenység az ország komparatív hátrányaira épül. A technológia kívülről érkezik, csakúgy, mint a szükséges nyersanyagok (lítium, kobalt, nikkell, mangán) és az energia – az utóbbi az akkumulátorgyártás egyik kritikus pontja, tekintve, hogy még a legoptimistább számítások szerint is 1 kWh akkumulátorkapacitáshoz 41,5 kWh energia szükséges (Degen–Schütte, 2022). Az akkumulátorgyártás rengeteg vizet is igényel. A gödi Samsung gyár napi vízigénye 21 000 m³ a tervezett 40 GWh gyártási kapacitáshoz, ami nagyságrendileg egy 87 000 lakosú város vízigényének felel meg (Bodnár, 2021). Ez nem csupán azért probléma, mert a klímaváltozás miatti aszályok egyre sűrűbbé válnak, hanem azért is, mert ki kell építeni a vízközműveket, és ezek a beruházások versenyeznek a lakosság, a mezőgazdaság vagy a környezet (például a Velencei-tó megmentése) igényeivel – és a jelek szerint az akkumulátorgyárak egyértelműen prioritást élveznek. Szintén hiányzik a megfelelő mennyiségű munkaerő, azaz a munkavállalókat külföldről kell idecsábítani. Mindezen túl kérdéses, hogy az értékes mezőgazdasági területek, amelyeket az akkumulátorgyár felépítése érdekében felhasználnak, nem hasznosulnának-e jobban eredeti funkciójukban.

A Nemzeti Akkumulátor Iparági Stratégia (ITM, 2022) nem tartalmaz konkrét számításokat arról, hogy miért éri meg Magyarország számára az, hogy akkumulátor-nagyhatalommá válik. Szerző (Györffy, 2023) számításai szerint a 10–11%-os állami támogatások megtérülési ideje 7,5–17 év között lehet, ami a technológiai fejlődés sebességét érzékelve rendkívül hosszú. Különösen úgy, hogy a számítások nem tartalmazzák azokat a környezeti veszélyeket és a lakosság életminőségét rontó tényezőket, amelyekre az eddigi tapasztalatok alapján biztosan számítani lehet. Az akkumulátorgyártásra elhasznált erőforrások máshonnan hiányoznak, az erre fordított állami pénzek hiányoznak a magyar oktatásból, egészségügyből és szociális ellátásból.

Összességében az akkumulátorgyártásra való koncentráció a magyar gazdaságot a közepes jövedelem csapdjába, a mosolygörbe aljára zárja. A stratégia szélsőséges példáját adja a költségalapú versenyképességre alapozott növekedésnek, amely a közepes jövedelmi csapda egyik legtipikusabb változata. Ennek az iparpolitikának alternatívája lehetne a tudásgazdaság erősítése.

A TUDÁSALAPÚ GAZDASÁG KORLÁTAI MAGYARORSZÁGON

Az akkumulátorgazdasággal kapcsolatos rengeteg fenntartás mellett jogosan merülhet fel a kérdés, hogy miért nem inkább a tudásgazdaság irányában történnek fejlesztések, amely például a balti országok kiemelkedő teljesítményét magyarázza (Györffy, 2021). Richard Doner és Ben Ross Schneider (2016) elmélete ezt a kérdést vizsgálja, és arra mutat rá, hogy egy adott gazdasági modell kedvezményezettjei nem érdekeltek a modell megváltoztatásában, akkor sem, ha az a kérdéses ország egészének javát szolgálná. Ennek alapján érthetjük meg, hogy a gazdasági hátrányok ellenére miért ez az egyoldalú specializáció van kialakulóban Magyarországon.

Az itt megtelepedett magyarországi autógyártók számára egyértelmű érdek, hogy az elektromos autókra történő átmenethez kellő mennyiségű akkumulátor legyen számukra elérhető. A politikai hatalom szintén érdekelt a tudásgazdaság fejlődésének korlátozásában: a 2022. áprilisi parlamenti választásokon a körzeti szintű választói preferencia legfontosabb magyarázó tényezője a lakosság képzettségi szintje: minél magasabb a legfeljebb általános iskolát végzetek aránya, annál jobban szerepelt a kormánypárt (Pálos–Hajdú, 2022). Végül nem kerülhető meg az a megfontolás sem, hogy az Európai Unió többi tagországa számára kedvező, hogy ezek a szükséges, ám környezetpusztító beruházások a periférián valósulnak meg – az Európai Bizottság akkumulátorstratégiájának térképén az Unió keleti fele kiemelt szerepet kap a nyersanyagok kitermelésében és a gyártásban is (Európai Bizottság, 2020, 13.).

*

A rendszerváltást követően Magyarország sikeresen integrálódott a globális értékláncokba. Azonban az a stratégia, amely az 1990-es években a régiós vezető pozíciót eredményezte, harminc évvel később már a lemaradás receptje. Legkésőbb a 2008-as globális pénzügyi válság után nyilvánvalóvá vált, hogy az FDI-alapú stratégia önmagában nem hozza el a gazdasági felzárkózást, mivel az utóbbihoz a hazai innovációs képességek fejlesztése is megkerülhetetlen. Ennek ellenére 2010 után a magyar kormányzat a tudásgazdaság és az üzleti környezet fejlesztése helyett továbbra is a költségalapú versenyképesség elérését részesítette előnyben. Az alacsony adók és bérek, a laza környezet- és munkavédelmi

szabályozások, illetve a rendkívül magas állami támogatások a globális cégek termelőtevékenysége számára kivételesen kedvező feltételeket teremtenek, ám a gazdasági felzárkózás és a magyarországi életminőség javulásához nem megfelelően járulnak hozzá. Eközben a tudásgazdaság fejlesztése előtt leküzdhetetlennek tűnő politikai akadályok állnak. Mindennek szomorú következménye, hogy belátható időn belül történő, jelentős közpolitikai fordulat hiányában Magyarország várhatóan megreked a közepes jövedelem csapdájában.

IRODALOM

- Bodnár Zsuzsa (2021): Újabb tízmilliárdok Mészáros Lőrinc cégeinek a gödi és a komáromi iparterületek közműfejlesztéseire. *Átlátszó.hu*, március 2. <https://atlatzso.hu/2021/03/02/ujabb-tizmilliardok-meszaros-lorinc-cegeinek-a-godi-es-a-komaromi-iparteruletek-kozmuefejleszteseire/>
- Csaba László (2006): *A felemelkedő Európa*. Budapest: Akadémiai Kiadó, ISBN: 9789630583282
- Degen, Florian – Schütte, Marius (2022): Life Cycle Assessment of the Energy Consumption and GHG Emissions of State-of-the-Art Automotive Battery Cell Production. *Journal of Cleaner Production*, 330, 1, 1–12. DOI: 10.1016/j.jclepro.2021.129798, <https://tinyurl.com/yc7z4fuj>
- Doner, Richard – Schneider, Ben Ross (2016): The Middle-Income Trap: More Politics than Economics. *World Politics*, 68, 4, 608–644. DOI: 10.1017/S0043887116000095
- Éltető Andrea (2023): Miért áll a bál most Debrecenben? A kínai CATL akkumulátorgyárak európai tanulságai. *Portfolio.hu*, február 2. <https://www.portfolio.hu/krtk/20230202/miert-all-a-bal-most-debrecenben-a-kinai-catl-akkumulatorgyarak-europai-tanulsagai-594024>
- Európai Bizottság (2020): *A New Industrial Strategy for Europe*. COM (2020) 102 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0102&from=EN>
- Farkas Beáta (2017): *Piacgazdaságok az Európai Unióban*. Budapest: Akadémiai Kiadó, ISBN 9789630598224
- Györffy Dóra (2021): Felzárkózási pályák Kelet-Közép-Európában két válság között. *Közgazdasági Szemle*, 68, 1, 47–75. DOI: 10.18414/KSZ.2021.1.47, <http://real.mtak.hu/119405/1/05GyorffyDora.pdf>
- Györffy Dóra (2023): Iparpolitika és akkumulátorgyártás Magyarországon és Svédországon. *Közgazdasági Szemle*, 70, 3, 245–273. DOI: 10.18414/KSZ.2023.3.245, <http://real.mtak.hu/161690/1/01GyorffyDoraA.pdf>
- ITM (2022): *Nemzeti akkumulátor iparági stratégia 2030*. Budapest: Innovációs és Technológiai Minisztérium, <https://kormany.hu/dokumentumtar/nemzeti-akkumulator-iparagi-strategia-2030>
- Magyar Nemzeti Bank (2002): *FDI Magyarországon: állományok ország- és ágazati bontása (forintban)*. <https://statisztika.mnb.hu/idosor-1954>
- Magyarország kormánya (2022): *Beruházási rekordot hozott 2022*. <https://kormany.hu/hirek/beruhazasi-rekordot-hozott-2022>
- Medve-Bálint Gergő (2014): The Role of the EU in Shaping FDI Flows in Central Europe. *Journal of Common Market Studies*, 52, 1, 35–51. DOI: 10.1111/jcms.12077, https://www.researchgate.net/publication/259552588_The_role_of_the_EU_in_shaping_FDI_flows_to_East_Central_Europe
- Orbán Viktor (2022): *Előadás a XXXI. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktáborban*. 2022. július 23. <https://miniszterelnok.hu/orban-viktor-eloadasa-a-xxxi-balvanyosi-nyari-szabadegyetem-es-diaktaborban/>

- Pálos Máté – Hajdú Miklós (2022): Fidesz-tarolással jár együtt az iskolázatlanok magas aránya. *G7.hu*, április 7. <https://g7.hu/kozelet/20220407/fidesz-tarolással-jar-egyutt-az-iskolazatlanok-magas-aranya/>
- Szabó Dániel (2023): Az Európai Bizottsággal is tárgyalnia kell a kormánynak a CATL-gyár támogatásáról. *portfolio.hu*, február 9.
- Szalavetz Andrea (2015): *Szakosodás és feljebb lépés a multinacionális vállalatok globális értékláncain belül: Magyarországi feldolgozóipari leányvállalatok tapasztalatai*. MTA doktori értekezés. http://real-d.mtak.hu/861/7/dc_1027_15_doktori_mu.pdf
- Tamásné Szabó Zsuzsanna – D. Kovács Ildikó (2022): Magyarország durván rástartolt az elektromos akkumulátorok gyártására. *24.hu*, január 27. <https://24.hu/fn/gazdasag/2022/01/27/elektromos-akkumulatorok-gyartasara-28-ezer-milliard-forint-beruhazas/>
- Timmer, Marcel P. – Miroudot, Sébastien – de Vries, Gaaitzen J. (2019): Functional Specialisation in Trade. *Journal of Economic Geography*, 19, 1, 1–30. DOI: 10.1093/jeg/lby056, <https://academic.oup.com/joeg/article/19/1/1/5210032>
- Voszka Éva (2013): Államosítás, privatizáció, államosítás. *Közgazdasági Szemle*, 60, 12, 1289–1317. https://efolyoirat.oszk.hu/00000/00017/00209/pdf/EPA00017_kozgazdasagi_szemle_2013_12_1289-1317.pdf

URL1: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Wages_and_labour_costs